

PALEOLİTİK TEKNOLOJİ VE TİPOLOJİ

Tipoloji, araştırmacılar tarafından taş aletlerin sınıflandırılmaları ve isimlendirilmeleri amacıyla yaratılan ilk yöntemdir. Tipolojide başarılı bir sonucun elde edilebilmesi için aletler arasındaki farklılıkların basit ve net bir şekilde görüldüğü sadece birkaç büyük morfolojik ve fonksiyonel grubun saptanması gerekir.

Aletin son durumunu inceleyen tipoloji, aletin daha önce geçirdiği aşamalarla ilgilenmez. Aletin oluşum zinciri ne kadar uzunsa, sahip olduğı kültürel faktör o oranda değer kazanmaktadır. Yararlı bir sonuç vermesi için tipolojik metodların bazı belirli ve mantıklı sorulara cevap vermesi gerekir. Bunlar; amaç, yöntem ve sonuçtur.

Tipolojinin aksine teknoloji, aletin elde edilmeden önce geçirmiş olduğı aşamaları incelemektedir. Burada amaç, aletin elde edilmesine kadar olan süreç içerisinde birbirini takip eden aşamaların (işlem zinciri) anlaşılmasıdır. Grek tipolojik gerekse teknolojik araştırmalarda amaç, aletin fonksiyonunu sosyal, ekonomik ve kültürel alandaki yerine oturtmaktır.

ÜST PALEOLİTİK YONTMA TEKNİKLERİ I

Taş aletlerin yontulması, çağa, bulunulan bölgeye ve üretilen alet tipine göre az-çok karmaşık bir dizi işlem sonucudur. Üst paleolitik dönemde litik bir objenin üretiminde iki evreyi görmekteyiz.

Yongalama; bir taş bloktan çıkarımlar alınması için yapılan kırma işlemidir.

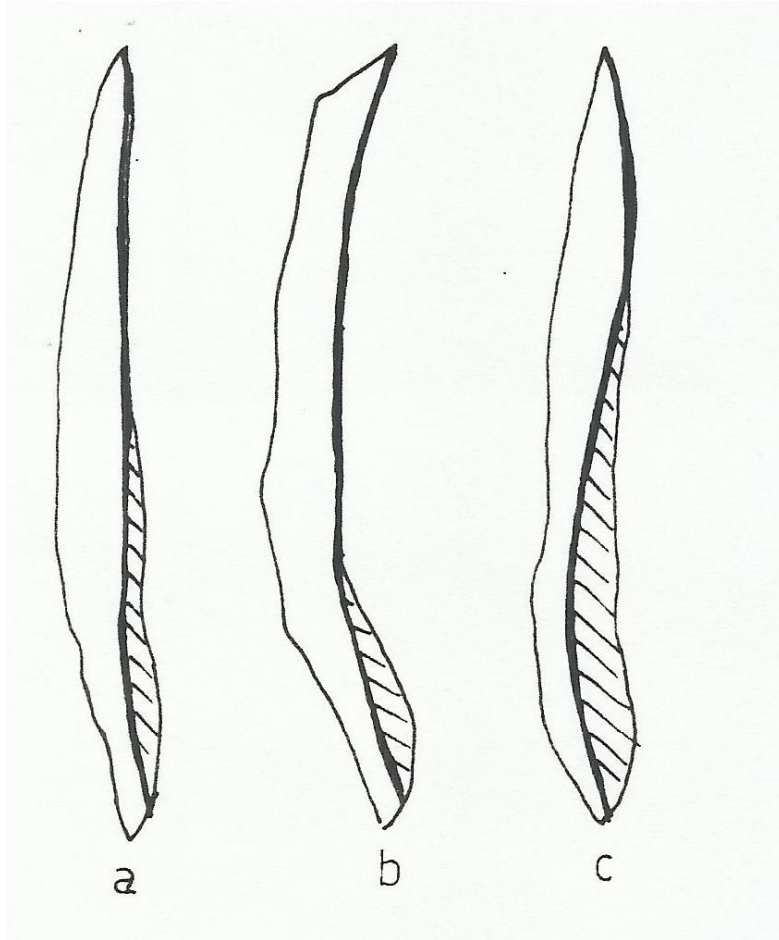
Düzelti; aynı zamanda düzeltileme adı verilen bu işlem, bir dizi küçük yeni çıkarımla parçanın biçimlendirilmesidir.

Yongalama: Bir sert vurgaç (taş, boynuz v.s.) ya da yumuşak vurgaç (hayvan kemiğı, odun v.s.) yardımıyla, ya direk (doğrudan vurma) ya da “aracı aygıt” la dolaylı olarak bir taş bloğa ya da çekirdeğe vurma işlemidir. Çekirdeğın vurma düzlemi olarak hazırlanan kenarı üzerine darbe yöneltilerek yongalama ürünleri çekirdekten alınıyor.

Üst Paleolitik dönemde dilgiler özel bir yongalama tekniği ile üretilmişlerdir. Bu dilgiler, üst yüzleri üzerinde paralel nervürler taşırlar ve parçanın eksenine yarı paralel kenarların varlığı ile karakterize olmuşlardır.

Dilgi ve dilgiciklerde üç tip profil bulunmaktadır:

- Düz profil
- Kavisli profil
- Dönümlü profil

a- Düz profil

b- Kavisli profil

c- Dönümlü profil

Düzeltiler:

Yongalama ürünü, bir dizi düzelti yardımıyla biçim almıştır. Çok sayıda düzelti tipi vardır:

1- Düzeltelerin yönüne ve kombinasyonuna göre:

- Eğer düzelti alt yüzden üst yüze doğruysa düzelti direktir.
- Eğer düzelti üst yüzden alt yüze doğruysa düzelti terstir.
- Eğer bir kenarda direk bir düzelti ve öbür kenarda ters bir düzelti varsa düzelti almaşıktır (Örn. Dufour dilgiciği).
- Eğer bir kenarda direk bir düzelti ve ters bir düzelti varsa düzelti iki yüzlüdür (Örn. Laurier yaprağı)

2- Parçanın düzlemine oranla düzeltinin açısına göre:

- Açı 60° 'ye yakınsa, düzelti basittir.
- Açı 30° 'ye yakınsa ve parçanın bir yüzünü kaplıyorsa düzelti kaplayandır (düz yüzlü uç, Laurier yaprağı).
- Açı 90° 'ye yakınsa düzelti diktir (sırtlı parça, budanmış parça gibi). Direk ve ters düzeltilerin kombinasyonu olan dik düzeltiler de vardır (Gravette uç gibi). Bu durumda düzelti "iki yüzlü" değil de "çapraz dik" olarak adlandırılır.

3- Formuna ve genişliğine göre:

- Düzelti, balık pulunun şeklini gösterirse, pulcukludur.
- Düzelti, ince ve parçanın kenarında az bir alan kaplıyorsa kenarsaldır (Dufour dilgiciği ve Caminade ön kazıyıcısı gibi).
- Düzelti, dilgicik çıkarımlarıyla oluşmuşsa dilgicikseldir (Karinalı ön kazıyıcı gibi).

4- Pozisyon ve çevre çizgisine göre:

Düzeltiler düz (Gravette uç), dışbükey (ön kazıyıcı) ya da iç bükey (çontuklu) olabilir.

Dik düzeltiler arasında genellikle parçanın eksenine paralel düzeltili sırtlar (sırtlı parça) ve genellikle parçanın eksenine dikey budamalar (budanmış parça) dan bahsedilebilir.

Üst paleolitik dönemde taşmalık üzerindeki konumları dikkate alınarak düzeltiler iki büyük grupta toplanmıştır:

- 1- Aktif kısmı hazırlamaya, düzenlemeye yönelik düzeltiler (ön kazıyıcı alnı, taş kalem darbesi çıkarımı, budanmış parça gibi).
- 2- Parçanın tutulmasını, sap takılmasını kolaylaştıracak düzeltiler (sap ve sırt gibi).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Inizan, M., M. Reduran, M. Roche, J. Tixier. *Technologie de la Pierre Taillée*, CREP, 1995

Özçelik, K. 2001. *Karain Mağarası B Gözü Pleistosen Dönem Yontmataş Endüstrisinin Tekno Tipolojisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara